

HET TRIO IN MI BEMOL

"Paul aime Beethoven et Adèle.
Adèle n'aime plus Paul mais le rock.
Mais le trio est de Mozart."

Eric Rohmer

De Franse filmregisseur Eric Rohmer schreef in 1987 voor het eerst een toneelstuk : Le Trio en Mi bémol'. Hij was toen 67. "Cette pièce était un rêve au départ", zegt hij. "Je n'ai jamais considéré que mes textes avaient une autre destinée que celle d'être portés à l'écran. Mais cette situation me hantait depuis longtemps. J'ai fini par réaliser ce rêve..."

In zijn films getuigt deze eigenzinnige cineast van een soberheid waarbij actie en intrige worden gereduceerd in functie van de dialoog. "Dans la vie, la plupart des moments intéressants sont ceux où l'on parle", aldus de auteur. Niets kan voor hem de kracht van het woord vervangen, zo blijkt ook weer uit deze "comédie brève" : zeven tableaux, zes ontmoetingen en evenveel schijnbaar onbeduidende gesprekken tussen twee jonge mensen die samen hebben geleefd, elkaar in de steek lieten en er geleidelijk aan toe komen elkaar duidelijk te maken dat ze van elkaar houden.

Wat hen terug bij elkaar brengt is een muziekstuk : het Trio in Mi bémol van Mozart. Dit subtiel spel van pure dialogen werd reeds geregisseerd door ondermeer de auteur zelf in het Parijse Théâtre Renaud-Barrault (1987) en door Jürgen Gosch in de Berlijnse Schaubühne (1989). In opdracht van het Kaaitheater wordt het dit jaar in het Nederlands gebracht in een regie van Jan Ritsema met Josse de Pauw en Lineke Rijxman. Jenny Tuin vertaalde de tekst. Jan Joris Lamers ontwierp het toneelbeeld. De voorstelling wordt begeleid door een live-muziekuitvoering van Mozarts trio, gespeeld door George Alexander van Dam, Jeroen Robbrecht en Takashi Yamane.

Wolfgang Amadeus Mozart en het Trio in Mi bémol, KV 498.

Mozarts 'Trio in Mi bémol' is een terzet voor klavier, klarinet en altviool dat uit drie bewegingen bestaat : Andante; Menuetto; Rondeaux (Allegretto). In het Andante worden twee zeer verwante en toch tegengestelde thema's uitgewerkt; zeer verwant en toch tegengesteld zoals ook Rohmers personages Paul en Adèle in 'Het Trio in Mi bémol'...

De bezetting van het trio is ongewoon voor Mozart; ook de menuet-frase ontbreekt in zijn andere klaviertrio's.

Mozart zou deze compositie geschreven hebben op 5 augustus 1786 voor zijn lievelingsleerlinge Franziska von Jacquin, de dochter van zijn vriend, de natuurwetenschapper Nikolaus von Jacquin. Hij zou het trio ook zelf hebben uitgevoerd : Franziska speelde de pianopartij, Mozart die van de altviool en Mozarts vriend Anton Stadler die van de klarinet.

Het Trio wordt vaak aangeduid met de naam 'Kegelstatt-trio' (Kegelbaan-trio) : deze naam is het resultaat van een 'legende' volgens dewelke Mozart het stuk geschreven zou hebben tijdens het kegelen.

Wolfgang Hildesheimer schrijft in zijn Mozart-biografie dat het best mogelijk was, dat Mozart en Stadler niet alleen samen musiceerden, maar ook samen biljart speelden of kegelden. Het verhaal zou dus waar kunnen zijn.

JAN RITSEMA ('1945) regisseerde in 1989 bij Kaaitheter de oorspronkelijke Nederlandse versie van 'Wittgenstein Incorporated' van Peter Verburgt; dit seizoen leidt hij acteur Johan Leysen opnieuw in goede banen in de Franse versie van hetzelfde stuk. Hij is ook de regisseur van Rohmers 'Het Trio in Mi bémol'. De interesse voor muziek lijkt in Jan Ritsema's voorstellingen regelmatig op de voorgrond te treden : met het Werkteater realiseerde hij een tijd geleden Monteverdi's 'Kroning van Poppea' en vorig seizoen maakte hij met de Brusselse groep Dito Dito een produktie omtrent Wagner. Ook in zijn jongerenvoorstelling 'Het Heengaan' en in het dansproject 'Herinneringen van een Valk' spelen muziek en geluiden een belangrijke rol.

De Nederlandse actrice LINEKE RIJXMAN ('1957) was in de zomer van 1989, tijdens het Bruzzle-festival in twee produkties te zien, nl. in 'Tulpen Vulpen', het toneelstuk van Gerardjan Rijnders, een produktie van Toneelschuur Haarlem, en in 'Private Lives', een komedie van Noël Coward, een produktie van Maatschappij Discordia.

Met Gerardjan Rijnders als auteur/regisseur werkte Lineke Rijxman nog in 'Pick-up' (Toneelschuur Haarlem) en 'Ballet' (Toneelgroep Amsterdam); ze speelde tevens in 'Affaire B', een produktie van Onafhankelijk Toneel en het Rotheater, alsook in Marleen Gorris' film 'Gebroken Spiegels'. Tijdens het seizoen 1990-1991 speelde zij in Ivo Van Hoves 'Ajax/Antigone'. Met 'Het Trio in Mi bémol' werkt ze voor het eerst in Kaaitheter.

Aan diegenen die het werk van Kaaitheter (en vroeger van de artiestenvereniging Schaamte) wat gevolgd hebben, hoeft JOSSE DE PAUW ('1952) nog nauwelijks voorgesteld te worden. Zijn carrière wordt vooral gekenmerkt door diversiteit : hij is niet alleen toneel- en filmakteur, maar sinds enige tijd ook auteur en scenarist. Hij was een van de stuwende krachten achter de groep Radeis International (1977-1984); trad op in films van o.a. Marc Didden, Guido Hendrickx, Dominique Deruddere. In februari 1989 creëerde hij zelf zijn eerste theatertekst 'Ward Comblez. He do the life in different voices' i.s.m. Peter van Kraaij, met wie hij dit seizoen de door hen beiden geschreven tekst 'Het Kind van de Smid' realiseerde; ook de in 1991 te draaien langspeelfilm 'Vinaya' is het resultaat van de samenwerking tussen De Pauw en van Kraaij. In 'Het Trio in Mi bémol' is Josse De Pauw 'alleen maar' acteur.

JENNY TUIN

De Nederlandse vertaalster JENNY TUIN stond in voor de vertaling van Eric Rohmers subtiele en genuanceerde tekst. Jenny Tuin heeft heel wat literatuur (zowel romans als theaterteksten) uit het romaanse taalgebied vertaald : o.a. werken van Marguerite Yourcenar, Alberto Moravia, Carlo Gozzi, Luigi Pirandello, Gustave Flaubert, Boris Vian. Vanuit haar interesse voor zang en muziek vertaalde ze ook enkele libretto's van opera's.

GEORGE ALEXANDER VAN DAM ('1964), piano

George Alexander van Dam studeerde viool bij Nicola Petrovich aan het Conservatorium van Namibië, en later bij Jacques Israelievitch. Aan het Brusselse Conservatorium was hij een leerling van Georges Octors. Hij volgde meesterkursussen bij Dorothy DeLay, Zinaïda Gilels, Pavel Vernikov, Albert Markov, Aaron Rosand en Irvine Arditti. Bij Boudewijn Scholten studeerde hij oude toetsinstrumenten; bij Lamar Crowson kamermuziek. Sinds 1984 maakt hij deel uit van de International Chamber Players. In het James Bowman Ensemble speelt hij clavecimbel. Hij trad als violist op in theater- en dansvoorstellingen, o.a. in 'Le Cocu Magnifique' in de K.V.S. te Brussel en in Wim Van de Keybus' 'Le poids de la main'. Sinds 1988 is hij eerste violist van het Quadro Quartet; hij werkte samen met komponisten als van Baudouin de Jaer, Thierry De Mey, Denis Pousseur, Walter Hus, Jan Kuyken en Victor Kissine.

JEROEN ROBBRECHT ('1962), altviool

Jeroen Robbrecht studeerde als leerling van Georges Octors aan het Koninklijk Muziekconservatorium van Brussel, waar hij o.a. het Hoger Diploma viool en een Eerste Prijs kamermuziek behaalde. Hij maakt deel uit van het kamerorkest Sinfonia. Hiermee treedt hij geregeld op - ook als solist - in binnen - en buitenland, evenals op radio en televisie; met Sinfonia bracht hij ook verscheidene CD's op de markt. Jeroen Robbrecht is altviolist bij het strijkkwartet Quadro, met optredens in eigen land, alsook in Amsterdam, Groningen, Parijs, Berlijn en Moskou; in augustus 1991 zal Quadro te gast zijn op de Salzburger Festspiele. Quadro heeft werk gecreëerd van hedendaagse componisten zoals Thierry De Mey, Baudouin de Jaer, Jean-Luc Fafchamps, Denis Bosse en Victor Kissine. Een eerste CD komt binnenkort uit met werk van Walter Hus. Verder is Jeroen Robbrecht altviolist bij het ensemble 'Het Orkest' en leraar viool en altviool aan de muziekacademies van Beveren en van Londerzeel.

TAKASHI YAMANE ('1964), klarinet

Takashi Yamane studeerde van 1983 tot 1987 aan het Kunitachi Music College in Tokyo. Hij zette zijn studies verder aan het Koninklijk Muziekconservatorium te Antwerpen o.a. bij Walter Boeykens en volgde masterclasses bij A. Pay, A. Damiens, G. Deplus, M. Arrignon en V. Globokar. Hij maakte deel uit van het ARS Kamerorkest en het Shiki-orkest in Tokyo. Hij speelde als klarinettist o.a. in het Filharmonie-orkest van Vlaanderen, het Nieuw Belgisch Kamerorkest, het Darmstadt Philharmonie Orchester. Hij trad op als solist bij kamermuziekconcerten in Brussel (Ars Musica, Bruzzle), op het Bartokfestival in Hongarije en op het Festival Pontito di Musica in Italië. Hij is lid van Champ d'Action, de WIM Big Band en het Toccata ensemble. Hij speelt een uitgebreid repertoire van moderne klarinetmuziek, waaronder werken van Boulez, Berio, Pousseur, Stockhausen, Laporte, Globokar e.a.

Deze drie muzikanten maakten deel uit van het project "Drie componisten, één orkest" (een co-productie van Kaaithheater (Brussel), Felix Meritis (Amsterdam) en Hebbeltheater (Berlijn)), waarin nieuw werk werd gecreëerd van Walter Hus, Harry De Wit en Rainer Rubbert; Jeroen Robbrecht trad als solist op in het werk van Rainer Rubbert en George Alexander van Dam creëerde Hus' vioolconcerto.

Eric Rohmer cineast

Rohmers eerste reeks films, 'Les contes moreaux' - o.a. 'La Collectionneuse' en 'Ma Nuit chez Maud' - dateert uit de jaren zestig. Het zijn geen morele lessen, maar zes varianten op exact dezelfde intrige. De films tonen niet zozeer handelingen van mensen, maar wel wat er in hen omgaat terwijl ze die handelingen verrichten. "Een camera van de gedachten, eerder dan van de handelingen."

Rohmer : "De mensen in mijn films drukken geen abstracte ideeën uit - zij hebben geen of bijna geen 'ideologie' - maar zij onthullen wat zij denken over relaties tussen mannen en vrouwen, over vriendschap, liefde, verlangen, hun opvatting over het leven, geluk (...), verveling, werk, vrije tijd...

Over die dingen is in de film uiteraard al eerder gesproken, maar meestal op een indirecte manier, binnen de kontekst van een dramatisch verhaal. In de 'Contes moraux' daarentegen bestaat dit niet, er is geen welomlijnde draad van tragedie of comédie."

Na de 'contes moreaux', maakte Rohmer twee literatuurverfilmingen : 'Die Marquise von O', naar de novelle van Heinrich von Kleist, en het Middeleeuwse 'Perceval le Gallois'.

De tweede reeks films, gestart in 1980, zijn de 'Comédies et proverbes': 'praatfilms', waarin opnieuw de spontane kracht van het acteren en de onnadrukkelijke juistheid van de beelden centraal staan, maar vooral de dialogen, die getuigen van humor en intelligentie. Volgens Rohmer zijn het "onopvallende meesterwerken". De scenario's bestaan uitsluitend uit dialogen. Van scènes waarin niet wordt gesproken maakt Rohmer zich af met een globale beschrijving in één of twee zinnen. Tussen de twee cycli lijkt zich iets als een psychologische regressie te hebben voorgedaan : de acteurs zijn jonger, de ideeën zijn minder abstract. Jonge mensen op de dwaalpaden der liefde raken verliefd en weer ontgoocheld. Liefdesverhalen, licht, subtiel, met af en toe een vleugje ironische sentimentaliteit. 'La femme de l'aviateur' (1981) en 'Le rayon vert' (1987) maken onder andere deel uit van de reeks, en 'L'ami de mon amie' (1987) sluit de cyclus af.

Naar aanleiding van zijn laatste film, 'Conte de printemps' (1990), schreef Le Nouvel Observateur : "La suprême élégance des films de Rohmer est de donner de l'esprit à tout le monde."

Eric Rohmer over zijn werk

"Je zou kunnen stellen dat mijn werk eerder aanleunt bij de roman (...) dan bij andere vormen van entertainment, zoals theater. Dit is voor mij betekenisvol. Ik denk dat ik ertoe bijgedragen heb de film nog verder van het theater te verwijderen dan hij al was. Mijn personages praten veel, maar er is meer nodig dan alleen dialogen om een stuk te maken. Zij praten hoegenaamd niet zoals mensen dat in een toneelstuk doen - dat hoop ik ten minste."

"La pensée est la chose la plus difficile à montrer au cinéma. Des gestes, des expressions du visage, des paroles, mais les pensées des personnages demeurent inconnues. La tentation consiste précisément à essayer de les révéler."

Muzikanten over Mozart

CHRISTIAN ZACHARIAS, pianist

"Wenn Sie zuviel auftragen, straft Mozart sofort. Beim Pianistischen würde das heissen, der Anschlag wird gerade das bisschen zu metallisch, zu bestimmt - es rächt sich sofort. Sie hören alles. Mozart ist für mich wie ein Spiegel. Sie stehen nackt und bloss da. Jede kleinste Unreinheit zeigt sich sofort in diesem Spiegel."

MITSUKO UCHIDA, pianiste

"Bij Mozart gaan de dingen heel snel, zo snel dat zelfs ik er tijdens het spelen aan voorbij ga, als ik niet volledig alert ben. Wanneer je denkt 'dit is een vrolijk stuk', is de stemming alweer omgeslagen. Maar die veranderingen zijn heel subtiel. Mozart maakt kleine gebaren, hij wil niet te veel prijsgeven. Hij zegt nooit: 'Zo, daar zijn we dan'."

WOLFGANG RIEM, componist

"Es ist für mein Gefühl ein Komponist, der wunderbar unsystematisch arbeitet. Der die Erfindung und das Erfinden selbst thematisiert. Er bringt hervor. Und in dem Moment, wo er hervorbringt, kommt schon das nächste, und dieses fällt ein in das, was er gerade hervorgebracht hat. So dass Rede und Gegenrede und gleichzeitig Reden und Hervorbringen, und, und, und - einen wunderbar entfalteten und organischen Strom bilden."

WALTER BOEYKENS, klarinettist

"Bij Mozart moet je precies spelen wat hij vraagt; je moet er niets aan toevoegen. Je moet hem alleen aanvoelen. Een halve noot is een halve noot, een kwart een kwart en een achtste een achtste. Het is onzin om Mozart flauw te spelen. Hij was dat niet, dat voel je. Je mag gerust forte's spelen, dat is geen punt. Het slot van een frasering moet als een revérence zijn. Een elegante beweging, een gracieuse afscheidsgroet van iemand die wel iets te vertellen had."

Jan Ritsema over 'Het Trio in Mi bémol'

Het opvallende is dat de hierboven vermelde citaten van muzikanten over het uitvoeren van de muziek van Mozart, tijdens het repeteren telkens weer van toepassing bleken op het spelen van Rohmers 'Het Trio in Mi bémol'

Het Trio in Mi bémol

auteur

Eric Rohmer

regie

Jan Ritsema

met

Lineke Rijxman en Josse De Pauw

muziek

"Kegelstatt Trio", trio in Es-dur, KV 498.

de muziek wordt live uitgevoerd door

George Alexander van Dam, Jeroen Robbrecht en Takashi Yamane

decor

Jan Joris Lamers

vertaling

Jenny Tuin

Een produktie van Kaaithheater en Felix Meritis; met medewerking van het Ministerie van de Vlaamse Gemeenschap, Administratie voor Kunst, het co-produktiefonds Vlaanderen-Nederland en het Holland Festival.